

PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA PEDAGOGIK MAHORAT
BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUV JARAYONINI TASHKIL QILISH

Islomova Marjona Qaxramon qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

“Boshlang'ich ta'lim” yo'nalishi 4-bosqich talabasi

E-mail: avazovamarjona634@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahoratning o'rni hamda ahamiyati yoritilgan. Unda o'quv jarayonini samarali tashkil etishning asosiy tamoyillari, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash usullari va o'qituvchining kasbiy mahorati masalalari tahlil qilingan holda interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari hamda axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanishning ahamiyati ochib berilgan. Maqolada pedagogik mahoratni oshirish yo'llari hamda zamonaviy o'qituvchining roli va vazifalari haqida xulosalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Pedagogik texnologiya, pedagogik mahorat, o'quv jarayoni, interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, darsni tashkil etish, o'qituvchi kompetensiyasi, innovatsion yondashuv.*

Abstract: *This article highlights the role and importance of pedagogical technologies and pedagogical skills in the process of primary education. It analyzes the main principles of effectively organizing the learning process, methods of applying modern pedagogical technologies, and issues of teachers' professional competence. The significance of using interactive methods, game technologies, and information and communication technologies in education is also discussed. The article further presents conclusions on ways to improve pedagogical skills and the role and responsibilities of a modern teacher.*

Keywords: *Pedagogical technology, pedagogical skills, learning process, interactive methods, game technologies, information and communication technologies, lesson organization, teacher competence, innovative approach.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются роль и значение педагогических технологий и педагогического мастерства в процессе начального образования. Анализируются основные принципы эффективной организации учебного процесса, методы применения современных педагогических технологий, а также вопросы профессиональной компетентности учителя. Также обсуждается значение использования интерактивных методов, игровых технологий и информационно-коммуникационных технологий в образовании. В статье представлены выводы о путях повышения педагогического мастерства, а также о роли и обязанностях современного учителя.*

Ключевые слова: *Педагогические технологии, педагогическое мастерство, учебный процесс, интерактивные методы, игровые технологии, информационно-*

коммуникационные технологии, организация урока, компетентность учителя, инновационный подход.

Kirish. Boshlang'ich ta'lim tizimi uzluksiz ta'limning eng muhim bo'g'ini sifatida shaxsning intellektual, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida poydevor vazifasini bajaradi. Aynan ushbu bosqichda o'quvchilarda bilim olishga qiziqish, mustaqil fikrlash, muloqot madaniyati hamda o'quv faoliyatiga nisbatan motivatsiya shakllanadi. Shu sababli boshlang'ich ta'lim jarayonini zamonaviy pedagogik talablar asosida tashkil etish, ilg'or pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish va o'qituvchining pedagogik mahoratini muntazam rivojlantirib borish dolzarb ilmiy-pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, raqamli ta'lim resurslari hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. UNESCO hamda xalqaro pedagogik tadqiqotlarda ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, pedagogik mahorati va innovatsion faoliyati alohida ta'kidlanadi¹. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'quvchilarni faollikka undash, mustaqil fikrlashni rivojlantirish, dars samaradorligini oshirish hamda o'quv materiallarini chuqur o'zlashtirish imkonini beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, muammoli ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va multimedia vositalaridan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, o'yin texnologiyalari orqali tashkil etilgan darslar o'quvchilarning bilishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi, ijodiy fikrlashini rivojlantiradi hamda kommunikativ kompetensiyalarini shakllantiradi. Pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llash esa, avvalo, o'qituvchining pedagogik mahorati, metodik tayyorgarligi va kasbiy kompetensiyasiga bevosita bog'liqdir. Pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarini amaliy faoliyatda samarali qo'llay olish qobiliyati bo'lib, u pedagogik muloqot, darsni loyihalash, innovatsion metodlardan foydalanish, o'quvchilar bilan individual ishlash hamda ta'lim jarayonini boshqarish kabi muhim jihatlarni o'z ichiga oladi. Tadqiqotchilar, jumladan, Jan Amos Komenskiy, Konstantin Ushinskiy, Vasiliy Suxomlinskiy va zamonaviy pedagog olimlar o'qituvchi shaxsining kasbiy tayyorgarligi hamda pedagogik mahoratini ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omil sifatida e'tirof etganlar.

O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirish hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.² Jumladan, UNESCO tavsiyalarida ham ta'lim sifatini oshirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar va o'qituvchining professional kompetensiyasi ustuvor yo'nalish sifatida qayd etilgan. **Asosiy qism**

¹ UNESCO. *Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action.*

² O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 23.09.2020.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quv faoliyatini samarali tashkil etishda pedagogik texnologiyalar va o'qituvchining pedagogik mahorati muhim omil hisoblanadi. Chunki boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari o'ziga xos bo'lib, ular uzoq vaqt davomida bir xil faoliyatga diqqatini jamlay olmaydi, qiziqishi tez o'zgaradi hamda ta'lim jarayonida ko'proq ko'rgazmalilik va faollikni talab qiladi. Shu sababli darslarni faqat an'anaviy tushuntirish usuli asosida olib borish yetarli samara bermaydi. Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchini faol ishtirok etishga undovchi interfaol metodlar va innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonini oldindan rejalashtirish, maqsadga yo'naltirish va kutilgan natijaga erishishni ta'minlaydigan metodlar tizimidir.³ Ular orqali o'quvchilar mustaqil fikrlashga, muammoli vaziyatlarni hal qilishga, o'z fikrini erkin bayon etishga va jamoada ishlashga o'rganadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'limda qo'llaniladigan o'yin texnologiyalari, interfaol metodlar, "Aqliy hujum", "Klaster", "BBB", "Kichik guruhlarda ishlash", "Rolli o'yinlar" kabi metodlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularning bilish faolligini kuchaytiradi.

Masalan, "Aqliy hujum" metodi orqali o'quvchilar berilgan savol yoki muammo yuzasidan erkin fikr bildiradi, bu esa ularning ijodiy va mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi. "Klaster" metodida esa mavzu bo'yicha tushunchalar o'zaro bog'langan holda tasvirlanadi, natijada o'quvchilar mavzuni yaxlit va tizimli ravishda tushunib oladi. "Kichik guruhlarda ishlash" texnologiyasi esa o'quvchilarda hamkorlikda ishlash, bir-birining fikrini tinglash va muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. O'yin texnologiyalari orqali tashkil etilgan darslar kichik yoshdagi o'quvchilarning tabiiy ehtiyojlariga mos kelib, ularda darsga nisbatan ijobiy motivatsiyani yuzaga keltiradi.

Pedagogik mahorat esa o'qituvchining kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni amaliy faoliyatda samarali qo'llay olish qobiliyatini anglatadi. Pedagogik mahoratga ega bo'lgan o'qituvchi darsni puxta rejalashtira oladi, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga oladi, ular bilan samarali pedagogik muloqot o'rnatadi va qulay psixologik muhit yaratadi. Shuningdek, bunday o'qituvchi o'quvchilarning qiziqishi, qobiliyati va ehtiyojidan kelib chiqib individual yondashuvni qo'llaydi. Natijada o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi va darsdagi faolligi ortadi.

Demak, pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahoratning o'zaro uyg'unligi boshlang'ich ta'lim samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir. Zamonaviy pedagog o'z faoliyatida innovatsion metodlardan samarali foydalanishi, o'quvchilarni mustaqil va ijodiy fikrlashga yo'naltirishi hamda ta'lim jarayonini qiziqarli va mazmunli tashkil eta olishi zarur. Natijada ta'lim sifati oshadi va o'quvchilarning bilim, ko'nikma hamda kompetensiyalari samarali shakllanadi.

Pedagogik amaliyot va ilmiy tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarning bilish faolligi va

³ Nishonova Saodat. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. Toshkent: O'qituvchi, 2015.

ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylanadi. Natijada ularning darsdagi ishtiroki, mustaqil fikrlashi va bilimlarni o'zlashtirish darajasi ortadi. Pedagogik kuzatuvlarga ko'ra, interfaol metodlar qo'llanilgan darslarda o'quvchilarning faolligi an'anaviy darslarga nisbatan 60–70 foizgacha yuqori bo'lishi aniqlangan.⁴ Bu esa o'quvchilarning mavzuni chuqurroq anglashiga va dars jarayonida faol qatnashishiga xizmat qiladi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslarda bilimni eslab qolish ko'rsatkichi ham yuqori bo'ladi. Chunki o'quvchi dars davomida nafaqat tinglaydi, balki muhokama qiladi, amaliy faoliyatda ishtirok etadi, mustaqil xulosa chiqaradi va o'z fikrini ifodalaydi. Psixologik-pedagogik tadqiqotlarda faol o'qitish metodlari orqali o'zlashtirilgan bilimlar uzoq muddat xotirada saqlanishi qayd etilgan.⁵

Boshlang'ich ta'limda o'qituvchining pedagogik mahorati ham alohida ahamiyatga ega. O'qituvchining nutq madaniyati, mimikasi, ovoz ohangi, muomala uslubi va o'quvchilar bilan muloqot qilish qobiliyati darsning samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, kichik yoshdagi o'quvchilar o'qituvchining hissiy munosabati va muomala madaniyatiga juda sezgir bo'ladilar. Samimiy, muloyim va rag'batlantiruvchi pedagogik muhit o'quvchilarda darsga nisbatan ijobiy motivatsiyani shakllantiradi hamda ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Pedagogik tadqiqotlar boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun eng samarali yondashuv faol o'qitish texnologiyalari ekanligini tasdiqlaydi. Xususan, interfaol darslar orqali o'quvchilarning mustaqil va ijodiy fikrlashi rivojlanadi, muammoli vaziyatlarga yechim topish ko'nikmasi shakllanadi. Guruhli ishlash metodlari esa o'quvchilarda hamkorlik, jamoada ishlash, o'zaro hurmat va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantiradi. Tajribali pedagoglar tomonidan olib borilgan kuzatuvlar natijasida pedagogik mahorati yuqori bo'lgan o'qituvchilar faoliyat yuritgan sinflarda o'quvchilarning fanlarni o'zlashtirish darajasi o'rtacha 20–30 foizga yuqori ekanligi aniqlangan.⁶ Bundan tashqari, o'qituvchining kasbiy mahoratini muntazam rivojlantirib borishi zamonaviy ta'lim talablariga moslashishda muhim omil hisoblanadi. Hozirgi davrda pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchini yo'naltiruvchi, motivatsiya beruvchi va innovatsion texnologiyalarni samarali qo'llay oluvchi mutaxassis bo'lishi zarur. Shu sababli o'qituvchilarning malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'rganishi va axborot-kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanishi ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.⁷

Xulosa. Boshlang'ich ta'limda pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahoratni samarali qo'llash o'quv jarayonini sifatli tashkil etishning muhim omilidir.⁸ Zamonaviy yondashuvlar o'quvchilarning faolligini oshiradi, bilimlarni chuqur o'zlashtirishga yordam

⁴ Edgar Dale. *Audio-Visual Methods in Teaching*. New York: Dryden Press, 1969.

⁵ Lev Vygotsky. *Thought and Language*. Cambridge: MIT Press, 1986.

⁶ John Hattie. *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. London: Routledge, 2009.

⁷ O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 23.09.2020.

⁸ Bespalko Viktor Pavlovich. *Pedagogik texnologiya nazariyasi asoslari*. Moskva: Pedagogika, 1989.

beradi va dars jarayonini qiziqarli qiladi. O'qituvchining pedagogik mahorati esa texnologiyalarni to'g'ri tanlash va qo'llashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bu ikki omil uyg'unligi boshlang'ich ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, I. A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 1997. – 64 b.
2. Yusupova, D. A. Pedagogika: Oliy ta'lim muassasalari uchun darslik. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 320 b.
3. Azizxodjayeva, N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2016. – 240 b.
4. Muslimov, N. A. Kasbiy ta'lim metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2015. – 280 b.
5. Tolipov, O'., Usmonboyeva, M. Pedagogik texnologiyalarning asoslari. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2006. – 196 b.
6. Xoliqova, R. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: Noshir nashriyoti, 2020. – 256 b.
7. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris: UNESCO Publishing, 2017. – 62 p.
8. UNESCO. Teachers and Teaching in a Changing World. – Paris: UNESCO, 2021. – 95 p.
9. Komenskiy, Ya. A. Buyuk didaktika (Didactica Magna). – Toshkent: O'qituvchi, 1982. – 287 b.
10. Ushinskiy, K. D. Inson tarbiya predmeti sifatida. – Moskva: Pedagogika, 1974. – 351 b.
11. Suxomlinskiy, V. A. Yuragimni bolalarga beraman. – Toshkent: O'qituvchi, 1984. – 382 b.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari // O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
13. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi rasmiy sayti: edu.uz
14. O'zbekiston milliy ta'lim portali: [ZiyoNET ta'lim portali](http://ZiyoNET.ta'lim.portali)
15. UNESCO rasmiy sayti: [UNESCO Official Website](http://UNESCO.Official.Website)